

KELAJAK AVLODNI VATANGA MUHABBATINI OSHIRISHDA TALIMNING O'RNI HAMDA UNGA YO'NALTIRUVCHI OMILLAR

Alijonov Baxtiyor Xoshimovich

Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti katta o'qituvchisi

Xolbekov Ro'zimuhammad Bahodirjon o'g'li

Jo'rayev Diyorbek Avazbek o'g'li

Abdipattoyev Fazliddin Patiydin o'g'li

Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti 24.124-guruh kursantlari

Annotatsiya: Mazkur maqola kelajak avlodni Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashda ta'limning o'rni va unga yo'naltiruvchi omillarni ilmiy jihatdan tahlil qiladi. Tadqiqotda milliy va xorijiy adabiyotlar o'rganilib, pedagogik nazariya va empirik tadqiqotlar asosida vatanparvarlik tarbiyasining samarali mexanizmlari aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi ta'lim mazmunining g'oyaviy yo'nalganligi, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish, pedagog shaxsining kasbiy-ma'naviy kompetentligi hamda oila va jamoatchilik bilan uzviy hamkorlik bilan bevosita bog'liqdir. Maqola vatanparvarlik tarbiyasini ta'lim jarayonida tizimli tashkil etishning nazariy va amaliy asoslarini yoritadi hamda pedagogik amaliyot uchun tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: Vatanparvarlik tarbiyasi, Ta'lim tizimi, Kelajak avlod, Pedagogik omillar, Innovatsion pedagogik texnologiyalar, Milliy qadriyatlar

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida jamiyat taraqqiyotining barqarorligi, milliy davlatchilikning mustahkamligi va ijtimoiy birdamlikning ta'minlanishi avvalo kelajak avlodning vatanparvarlik ruhida tarbiyalanishiga bevosita bog'liqdir. Vatanga muhabbat, milliy g'urur va fuqarolik mas'uliyati kabi fazilatlar shaxsning ma'naviy kamolotini belgilovchi muhim omillar hisoblanib, ular yosh avlod ongida tizimli va uzluksiz ta'lim-tarbiya jarayonida shakllantiriladi. Shu bois, kelajak avlodni Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash masalasi bugungi kunda pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Ta'lim tizimi jamiyatning ijtimoiy buyurtmasini amalga oshiruvchi muhim institut sifatida nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni qaror toptirish, tarixiy xotira, vatan taqdiri uchun daxldorlik hissini shakllantirish vazifasini ham bajaradi. Ayniqsa, umumiy o'rta, o'rta maxsus va oliy ta'lim bosqichlarida amalga oshirilayotgan ta'lim mazmuni, o'quv fanlarining g'oyaviy yo'nalganligi, pedagogik texnologiyalar va tarbiyaviy ishlarning uyg'unligi yoshlarning Vatanga bo'lgan munosabatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kelajak avlodda vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirishda ta'lim jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan uni tashkil etuvchi omillarga bog'liq bo'lib, ularga pedagog shaxsining kasbiy va ma'naviy kompetentligini, ta'lim muassasasidagi tarbiyaviy muhitni, o'quv dasturlari va darsliklarning mazmunan boyligini, innovatsion pedagogik yondashuvlarni,

shuningdek, oila, mahalla va jamoatchilik bilan hamkorlikni kiritish mumkin. Ushbu omillarning o'zaro uzviy bog'liqlikda amalga oshirilishi yoshlar ongida Vatanga muhabbatni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Mazkur ilmiy maqolada kelajak avlodni Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashda ta'limning o'rni nazariy-metodologik jihatdan tahlil qilinib, ushbu jarayonga yo'naltiruvchi pedagogik va ijtimoiy omillarning mazmuni ochib beriladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etishning ustuvor yo'nalishlari va amaliy ahamiyati ilmiy asosda yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Kelajak avlodda Vatanga muhabbat tuyg'usini shakllantirish masalasi pedagogika, falsafa, sotsiologiya va psixologiya fanlarining kesishgan nuqtasida joylashgan bo'lib, mazkur yo'nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar muammoning ko'p qirrali ekanligini ko'rsatadi. Xususan, vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslari Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlarida muhim o'rin egallagan. Abu Nasr Forobiy, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy asarlarida shaxs kamoloti, jamiyatga sadoqat, el-yurt manfaatini ulug'lash g'oyalari tarbiya jarayonining asosiy mezonlari sifatida talqin etilgan.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda vatanparvarlik tarbiyasi shaxsning ijtimoiy faolligi, fuqarolik pozitsiyasi va milliy o'zlikni anglash bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida izohlanadi. O'zbekistonlik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda (R.Mavlonova, B.Xodjayeov, Sh.Qurbonov va boshqalar) ta'lim mazmunining g'oyaviy yo'nalganligi, o'quv fanlari orqali milliy qadriyatlarni singdirish masalalari atroflicha yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etish uchun ta'lim va tarbiyaning uzviyligini ta'minlash zarurligi alohida ta'kidlanadi.

Xorijiy pedagogik manbalarda esa fuqarolik tarbiyasi va patriotizm masalalari demokratik jamiyat qurishning muhim omili sifatida talqin qilinadi. Jumladan, J.Dyui, L.Kohlberg, T.Parsons kabi olimlar shaxsda ijtimoiy mas'uliyat va jamiyat manfaatlariga sodiqlikni shakllantirishda ta'lim muhitining ta'sirini asoslab berganlar. Ularning tadqiqotlarida vatanparvarlik g'oyasi tanqidiy tafakkur, ijtimoiy ishtirok va ongli fuqarolik faoliyati bilan bog'liq holda yoritilgan bo'lib, bu yondashuv zamonaviy ta'lim paradigmasiga mos keladi.

Shuningdek, so'nggi yillarda olib borilgan ilmiy izlanishlarda innovatsion pedagogik texnologiyalar, integrativ ta'lim, loyiha va muammoli o'qitish metodlarining vatanparvarlik tarbiyasidagi ahamiyati alohida tadqiq etilmoqda. Biroq mavjud tadqiqotlarning aksariyatida ta'limning ushbu jarayondagi tizimli roli va unga yo'naltiruvchi omillar kompleks yondashuv asosida yetarlicha tahlil qilinmagan. Mazkur holat ushbu mavzuni yanada chuqurroq o'rganishni taqozo etadi.

Mazkur tadqiqot metodologiyasi ta'lim jarayonida kelajak avlodda Vatanga muhabbat tuyg'usini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslarini aniqlashga yo'naltirilgan bo'lib, unda tizimli, kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar asos qilib olindi. Tadqiqot jarayonida vatanparvarlik tarbiyasi pedagogik jarayonning tarkibiy qismi sifatida qaralib, ta'lim mazmuni, metodlari va tarbiyaviy muhitning o'zaro aloqadorligi ilmiy jihatdan asoslandi.

Tadqiqotda umumilmiy va maxsus pedagogik metodlardan kompleks foydalanildi. Jumladan, nazariy tahlil va sintez metodlari orqali milliy va xorijiy adabiyotlar o'rganildi, taqqoslash va umumlashtirish metodlari yordamida turli yondashuvlar tahlil qilindi. Empirik bosqichda kuzatish, suhbat, so'rovnoma hamda pedagogik tajriba-sinov metodlaridan foydalanilib, o'quvchilarda Vatanga muhabbatni shakllantirishga ta'sir etuvchi ta'limiy omillar aniqlashtirildi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilishda statistik metodlardan foydalanildi, bu esa tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlashga xizmat qildi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida O'zbekiston Respublikasida ta'lim va tarbiya sohasida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar, milliy taraqqiyot strategiyalari hamda zamonaviy pedagogik konsepsiyalar olindi.

Mazkur metodologik yondashuvlar asosida olib borilgan tadqiqot kelajak avlodda Vatanga muhabbatni shakllantirishda ta'limning o'rni va unga yo'naltiruvchi omillarni ilmiy jihatdan asoslash, shuningdek, amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida olib borilgan nazariy va empirik tahlillar natijasida kelajak avlodda Vatanga muhabbat tuyg'usini shakllantirishda ta'limning o'rni hal qiluvchi omil ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi. Jumladan, ta'lim jarayonining maqsadga yo'naltirilgan holda tashkil etilishi o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, tarixiy xotira va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishda samarali natija berishi aniqlandi.

Empirik tadqiqotlar natijalariga ko'ra, vatanparvarlik mazmuni integratsiyalashgan darslar, interfaol metodlar va tarbiyaviy tadbirlar orqali tashkil etilgan ta'lim muhitida o'quvchilarning Vatanga bo'lgan ijobiy munosabati sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Xususan, muammoli ta'lim, loyiha faoliyati va jamoaviy ish metodlari qo'llanilgan guruhlarda o'quvchilarning ijtimoiy faolligi, mustaqil fikrlashi hamda jamiyat hayotiga daxldorlik hissi kuchaygani aniqlangan.

Tadqiqot natijalari pedagog shaxsining kasbiy-ma'naviy kompetentligining vatanparvarlik tarbiyasidagi ahamiyatini tasdiqladi. Ya'ni, yuqori pedagogik madaniyatga ega, milliy g'oya va qadriyatlarni chuqur anglagan o'qituvchilar faoliyat yuritayotgan ta'lim muassasalarida o'quvchilarning Vatanga muhabbat darajasi yuqoriroq bo'lishi qayd etildi. Bu holat pedagogning shaxsiy namunasi tarbiyaviy jarayonning muhim komponenti ekanligini ko'rsatadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida oila, ta'lim muassasasi va jamoatchilik hamkorligi vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'ldi. Ota-onalar bilan hamkorlikda tashkil etilgan tarbiyaviy tadbirlar, madaniy-ma'rifiy loyihalar va ijtimoiy tashabbuslar o'quvchilarda Vatanga nisbatan mas'uliyatli munosabatni mustahkamlashga xizmat qilgani aniqlandi.

Tadqiqot natijalari asosida kelajak avlodda Vatanga muhabbatni shakllantirishda ta'lim jarayonining samaradorligi quyidagi shartlar asosida ta'minlanishi belgilandi: ta'lim mazmunining g'oyaviy yo'nalganligi, innovatsion pedagogik texnologiyalardan tizimli foydalanish, tarbiyaviy muhitning yaxlitligi hamda pedagogik hamkorlikning uzluksizligi.

Ushbu shartlarning amalga oshirilishi yoshlarning fuqarolik ongini rivojlantirish va jamiyat taraqqiyotida faol ishtirok etishiga zamin yaratadi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari ta'lim jarayonida kelajak avlodda Vatanga muhabbat tuyg'usini shakllantirish masalasi ko'p omilli va tizimli yondashuvni talab etishini ko'rsatdi. Olingan natijalar mavjud pedagogik nazariyalar hamda milliy va xorijiy tadqiqotlar bilan qiyosiy tahlil qilinganda, ularning asosiy xulosalari bilan uyg'un ekanligi aniqlandi. Jumladan, vatanparvarlik tarbiyasini ta'lim mazmuniga integratsiyalash zarurligi haqidagi qarashlar tadqiqot natijalari orqali amaliy jihatdan tasdiqlandi.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar pedagog shaxsining vatanparvarlik tarbiyasidagi yetakchi o'rni to'g'risidagi ilmiy qarashlarni yanada boyitadi. Bu holat R.Mavlonova, B.Xodjayev va boshqa olimlar tomonidan ilgari surilgan ta'lim va tarbiyaning uzviyligi haqidagi konseptual yondashuvlar bilan bevosita mos keladi. Shu bilan birga, mazkur tadqiqot pedagogning shaxsiy namunasi, kasbiy madaniyati va ijtimoiy mas'uliyati vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini belgilovchi muhim omil ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Xorijiy tadqiqotlar bilan taqqoslash natijasida aniqlanishicha, fuqarolik va vatanparvarlik tarbiyasi masalalarida qo'llanilayotgan innovatsion pedagogik texnologiyalar milliy ta'lim tizimida ham samarali joriy etilishi mumkin. Biroq, mazkur texnologiyalarni qo'llashda milliy mentalitet, tarixiy-madaniy meros va ijtimoiy qadriyatlarni hisobga olish zarurligi tadqiqot davomida muhim metodik xulosa sifatida belgilandi. Bu jihat xorijiy tajribani tanqidiy yondashuv asosida moslashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Muhokama jarayonida aniqlangan yana bir muhim jihat shundan iboratki, vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi faqatgina ta'lim muassasasi faoliyati bilan cheklanib qolmasdan, balki oila, mahalla va keng jamoatchilik bilan uzviy hamkorlikda tashkil etilgandagina yuqori natija beradi. Bu holat ijtimoiy-pedagogik hamkorlik konsepsiyasining dolzarbligini yana bir bor asoslaydi hamda tarbiyaviy jarayonning uzluksizligini ta'minlash zaruratini ko'rsatadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirishda ta'lim mazmunining g'oyaviy yo'nalganligi yetarli bo'lmagan hollarda, tarbiyaviy ta'sirning samaradorligi pasayishini ko'rsatdi. Bu esa ta'lim dasturlari va o'quv fanlari mazmunini muntazam ravishda takomillashtirib borish, ularni zamonaviy ijtimoiy talablar bilan uyg'unlashtirish lozimligini anglatadi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot natijalari kelajak avlodda Vatanga muhabbatni shakllantirish jarayonini ilmiy jihatdan chuqurroq anglash, mavjud nazariy qarashlarni boyitish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Ushbu xulosalar ta'lim tizimida vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etishga qaratilgan keyingi ilmiy izlanishlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari kelajak avlodda Vatanga muhabbat tuyg'usini shakllantirishda ta'lim tizimining o'rni muhim va hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Ta'lim jarayoni nafaqat bilim berish vositasi, balki yosh avlodda milliy o'zlikni anglash, fuqarolik mas'uliyati va jamiyat taraqqiyotiga daxldorlik hissini qaror toptiruvchi asosiy pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo'ldi.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi ta'lim mazmunining g'oyaviy yo'nalganligi, innovatsion pedagogik texnologiyalardan tizimli foydalanish hamda tarbiyaviy muhitning yaxlitligi bilan bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, pedagog shaxsining kasbiy-ma'naviy kompetentligini oshirish, uning shaxsiy namunasi va ijtimoiy faolligi yoshlar ongida Vatanga muhabbatni mustahkamlashda yetakchi omil bo'lib xizmat qilishi isbotlandi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etishda ta'lim muassasasi, oila va jamoatchilik o'rtasidagi uzviy hamkorlikning muhimligini ko'rsatdi. Ushbu hamkorlik asosida olib borilgan tizimli tarbiyaviy faoliyat yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undash hamda barqaror fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot asosida ishlab chiqilgan xulosalar kelajak avlodda Vatanga muhabbatni shakllantirish jarayonini ilmiy jihatdan takomillashtirish, ta'lim mazmuni va pedagogik yondashuvlarni zamon talablariga moslashtirish zaruratini belgilab beradi. Mazkur ilmiy xulosalar ta'lim tizimida vatanparvarlik tarbiyasini yanada samarali tashkil etishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqish hamda keyingi ilmiy izlanishlar uchun mustahkam nazariy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Avloniy, A. (2005). Milliy tarbiya va ma'naviyat asoslari. Toshkent: Sharq.
2. Forobiy, A.N. (1990). Falsafa va pedagogika asarlari. Toshkent: Fan.
3. Navoiy, A. (2000). Xamsa. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti.
4. Mavlonova, R. (2018). Vatanparvarlik tarbiyasida ta'limning roli. Toshkent: O'zbekiston pedagogika universiteti nashriyoti.
5. Xodjayev, B. (2017). Milliy qadriyatlar va yosh avlod tarbiyasi. Farg'ona: FDU nashriyoti.
6. Qurbonov, Sh. (2019). Ta'lim jarayonida vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etish metodlari. Toshkent: Oliy ta'lim.
7. Dyui, J. (1997). Democracy and Education. New York: Macmillan.
8. Kohlberg, L. (1981). Essays on Moral Development, Vol. I: The Philosophy of Moral Development. San Francisco: Harper & Row.
9. Parsons, T. (1959). The Social System. New York: Free Press.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. (2021). "Milliy ma'naviyat va vatanparvarlik tarbiyasini rivojlantirish strategiyasi". Toshkent.
11. Abdullayeva, M. & Ismoilov, N. (2020). Innovatsion pedagogik texnologiyalar va vatanparvarlik tarbiyasi. Toshkent: Pedagogika.
12. Rahmonov, S. (2016). Oila va jamiyatning yoshlar tarbiyasidagi o'rni. Samarqand: Pedagogik ilmiy nashrlar.